

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

ПОКРОВСЬКА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 330.352.3:338.45:658.11(043.3)

**ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 — економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ-2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економіки та підприємництва Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Марченко Валентина Миколаївна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського», професор кафедри економіки
та підприємництва

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кукоба Володимир Павлович,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, професор кафедри
економіки підприємств

кандидат економічних наук, професор
Кривов'язюк Ігор Володимирович,
Луцький національний технічний університет,
професор кафедри підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності

Захист відбудеться 18 грудня 2018 р. о 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.002.23 у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» за адресою: 03056, м. Київ, пр-т Перемоги, 37, корпус 7, ауд. 41-б.

З дисертацією можна ознайомитись на сайті <http://rada.kpi.ua> та у Науково-технічній бібліотеці ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» за адресою: 03056, м. Київ, пр-т Перемоги, 37.

Автореферат розіслано «__» листопада 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Зозульов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах посилення інтегрованості України у міжнародну економічну систему значно загострилася конкурентна ситуація на внутрішніх ринках. На вітчизняні ринки машинобудівної продукції та ринки інших країн, які традиційно були основними ринками збуту для українського машинобудування, вийшли іноземні компанії, які виявилися у значній мірі більш конкурентоспроможними, що зумовило тривалу стагнацію машинобудівного комплексу України. Активізація глобальної конкуренції стимулює машинобудівні підприємства до пошуку дієвих чинників удосконалення ринкового механізму господарювання, серед яких пріоритетне місце належить інтенсифікації економічних процесів.

Залучення у виробництво всього наявного потенціалу і все більш інтенсивне його використання дозволить вітчизняним промисловим підприємствам значно зміцнити своє конкурентне становище на європейському та світовому ринках. Головний вектор дорожньої карти розвитку машинобудівного комплексу повинен базуватися на інноваційних підходах до інтенсифікації виробничої, ресурсної, організаційної, маркетингової, інвестиційної складових діяльності суб'єкта господарювання, що дасть можливість адаптуватися йому до мінливих економічних умов і пропонувати нові товари, що задовольняють вимоги споживачів.

Дослідженню теоретичних та методологічних питань інтенсивного розвитку промислових підприємств приділяли значну увагу у своїх працях такі вітчизняні вчені, як Н. В. Агаркова, О. А. Гавриш, В. О. Гетьманський, В. С. Горбачов, О. І. Енгельс, О. Ємельянов, О. В. Зозульов, І. В. Кривов'язюк, Ю. А. Козюпа, П. В. Круш, В. П. Кукоба, В. В. Луцяк, В. П. Мартиненко, В. М. Марченко, Т. Петрушка, Л. В. Погорєлова, І. І. Світлишин, С. О. Солнцев, М. В. Туликова, О. О. Фальченко, В. В. Шарко, Т. С. Яровенко та зарубіжні науковці А. В. Андрєєв, І. В. Митрофанова, М. Мескон, К. В. Павлов, Ф. Нордсайк та інші.

Віддаючи належне вагомому внеску цих науковців, слід зазначити, що у проведених дослідженнях розкрита лише сутність інтенсифікації як процесу посилення використання факторів виробництва. Однак в умовах, коли ринок визначає обсяги виробництва та параметри продукції, виникає необхідність дослідження інтенсифікації виробництва в єдиній системі дій щодо посилення всіх економічних процесів. І пріоритетними в новій парадигмі інтенсифікації є процеси прогнозування попиту та діагностики поведінки споживача на промисловому та споживчому ринку, результати яких формують тенденції та вимоги до інтенсифікації виробництва. Недостатня розробленість і практична значимість зазначених вище питань обумовили вибір теми дисертації, визначили її мету, завдання та основні напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи факультету менеджменту та маркетингу Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», а саме: «Управління економічною безпекою суб'єктів національного господарства» (номер державної

реєстрації № 0116U004577), у межах якої автором розроблено теоретичні положення інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування, головне завдання яких – визначення шляхів утримання необхідної рівноваги і мінімізації ризику для підприємства та зростання його економічного потенціалу на основі реалізації певних економічних, фінансових, організаційних та інших дій, а також обґрунтовано вибір напрямів та чинників процесів інтенсифікації в машинобудуванні; «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами і шляхи їх вирішення» (номер державної реєстрації № 0116U004579), де автором запропоновано використання методичного підходу до визначення рівня інтенсифікації діяльності підприємств та обґрунтовано вибір системи показників для інтегрального оцінювання інтенсифікації.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад і науково-методичне обґрунтування напрямів інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити наукові підходи до визначення сутності поняття «інтенсифікація виробництва» та удосконалити понятійно-термінологічний апарат теорії інтенсифікації;
- узагальнити сучасні положення інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування та систематизувати логіку процесів інтенсифікації;
- дослідити та розвинути теоретико-методичні підходи до оцінювання рівня інтенсифікації на машинобудівних підприємствах;
- діагностувати стан та визначити тенденції інтенсифікації економічних процесів машинобудівних підприємств;
- здійснити оцінювання інтенсифікації виробництва в машинобудівній галузі;
- сформулювати систему показників для оцінювання інтенсифікації економічних процесів машинобудівних підприємств;
- розвинути теоретичні положення інтенсифікації економічних процесів;
- визначити напрями та чинники інтенсифікації економічних процесів;
- запропонувати прикладні рекомендації щодо вибору напрямів інтенсивного способу господарювання.

Об'єктом дослідження є інтенсифікація економічних процесів на машинобудівному підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо інтенсифікації економічних процесів для забезпечення зростання ефективності економічної діяльності машинобудівних підприємств.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, у роботі використано: *історико-логічний, компаративний методи* – для аналізу, систематизації наукових уявлень про сутність інтенсифікації виробництва (п. 1.1); *монографічний метод та метод узагальнення* – для зіставлення особливостей інтенсифікації економічних процесів у машинобудуванні та обґрунтування понятійно-термінологічного апарату сутності інтенсифікації (п. 1.2);

економіко-математичний, розрахунково-аналітичний, візуально-графічний методи – для формування методичних засад оцінювання інтенсифікації економічного процесу на основі методики інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації, діагностування стану фінансово-економічної діяльності підприємств машинобудування, наочного подання результатів дослідження кількісного оцінювання інтенсифікації економічних процесів, їх взаємозв'язку та застосування «золотого правила інтенсифікації» (п. 1.3, 2.1 - 2.3, 3.3); *процесний підхід* – для визначення сутності та оцінювання інтенсифікації виробництва (п. 1.1, 1.3, 2.2); *системний підхід* – для розгляду промислового підприємства як цілісної системи функціональних модулів та оцінювання інтенсифікації його діяльності (п. 1.1, 1.3, 2.3); *методи аналізу, синтезу* – для визначення напрямів і чинників інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудівного комплексу (п. 3.2); *метод абстрагування та формалізації* – для обґрунтування теоретичних положень інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування.

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи слугували фундаментальні положення економічної науки, праці вітчизняних і зарубіжних науковців, які стосуються вдосконалення інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні акти, методичні матеріали міністерств і відомств України, статистичні дані Державної служби статистики України, фінансова звітність машинобудівних підприємств, монографії та науково-аналітичні статті з проблем інтенсифікації діяльності підприємств машинобудування, інтернет-ресурс. Оброблення економічної інформації, побудова таблиць, графіків, економіко-математичних моделей здійснювались з використанням апарата математичних і статистичних функцій прикладного пакета MS Excel.

Наукова новизна полягає в удосконаленні теоретико-методичних положень інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування.

Основними результатами, що характеризують наукову новизну, є такі:

удосконалено:

- науково-методичні засади оцінювання інтенсифікації економічних процесів, що, на відміну від запропонованих раніше, ґрунтуються на оцінюванні рівнів інтенсифікації всіх економічних процесів (використання ресурсів, виробництва, діяльності, розвитку) та синтезі методів їх агрегування;

- методичний підхід до розрахунку рівня інтенсифікації_виробництва, який, на відміну від відомих, базується на процесному підході до інтенсифікації використання ресурсів та виробничих операцій, виборі показників їх оцінювання та їх адитивному згортанні для формування синтезуючої функції інтенсифікації виробництва, що дозволяє виявляти основоположні чинники та резерви інтенсифікації виробництва;

- теоретико-методичні положення оцінювання інтенсифікації діяльності машинобудівних підприємств, в основу яких, на відміну від відомих, покладено системний підхід до інтенсифікації всіх видів діяльності підприємства, узагальненні показників їх оцінювання, застосуванні таксономічного методу для розрахунку середнього показника інтенсифікації діяльності, що дозволяє виявляти

ті види діяльності, інтенсивність яких визначає направленість розвитку підприємства;

- науково-методичне забезпечення порівняльного аналізу рівнів інтенсифікації економічних процесів, яке, на відміну від відомих, базується на розрахунку інтервалів середнього показника інтенсифікації діяльності та дозволяє ідентифікувати тип стану процесів інтенсифікації на підприємствах машинобудування (критичний, низький, недостатній, задовільний, нормальний, достатній, значний, високий), а також виявити взаємозалежність між рівнями інтенсифікації економічних процесів;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення інтенсифікації економічних процесів на підприємстві, що, на відміну від відомих, базуються на засадах логічної (ієрархічної) підпорядкованості процесів інтенсифікації шляхом підтримання пропорцій між інтенсифікацією всіх видів економічних процесів, а саме: використання ресурсів, виробничого процесу, діяльності, розвитку, які визначаються на основі методу «золотого правила інтенсифікації», що дозволяє виокремити економічні процеси з низьким рівнем інтенсифікації та розробити напрями та чинники інтенсифікації стимулювальної дії з метою впровадження їх у практику господарювання машинобудівних підприємств;

- понятійно-термінологічний апарат теорії інтенсифікації щодо введення понять, які, на відміну від відомих, побудовані на основі логічної структуризації, є взаємозв'язаними та взаємозалежними між собою в процесі економічного відтворення, а саме:

«інтенсифікація використання ресурсів», яка розглядається як процес зростання напруженості використання живої та уречевленої праці;

«інтенсифікація виробничого процесу», яка розкривається через розуміння того, що це є процес підвищення якісного рівня ресурсно-технологічного відтворення через застосування прогресивних методів організації праці;

«інтенсифікація діяльності», що визначається як процес кількісних та якісних змін у всіх функціональних модулях підприємства та підвищення напруженості їх використання через застосування ресурсоощадних технологій, прогресивних методів управління функціональними модулями;

«інтенсифікація розвитку», яка передбачає процес переходу підприємства у нову якість свого стану через застосування інноваційних досягнень, прогресивних методів управління підприємством;

- систематизація моделей виробництва на машинобудівних підприємствах, яка, на відміну від відомих, передбачає використання як критерію класифікації пріоритетність напрямів інтенсифікації діяльності підприємства (інтенсифікація використання ресурсів, виробничого процесу, фінансової, наукової, інноваційної, інвестиційної, маркетингової, управлінської діяльності) та дозволяє ідентифікувати чинники за кожною із складових процесу інтенсифікації.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробленні та впровадженні науково-практичних положень, що надають змогу активізувати інтенсифікацію економічних процесів в умовах турбулентності зовнішнього

середовища, створюючи підґрунтя для підвищення рівня ефективності роботи машинобудівних підприємств України.

Результати дисертаційної роботи використовуються у практичній діяльності корпорації «Українська авіабудівна компанія» (довідка № 91/11-2017 від 20.11.2017 р.), ПАТ «Мотор Січ» (довідка № дкмп-3803 від 30.03.2018 р.), ПрАТ «Науково-виробничий комплекс «КУРС» (довідка № 6 від 13.03.2018 р.) під час розробки перспективних програм розвитку підприємств, складанні поточних планів виробництва.

Матеріали дослідження використовуються у навчальному процесі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Національна економіка» (довідка № 3112-17 від 12.03.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною роботою, в якій відображено авторський підхід до вирішення наявних проблемних питань інтенсифікації діяльності підприємств. Викладені в роботі й наукових статтях результати отримані автором особисто, вони віддзеркалюють основний зміст дослідження. Дисертант є організатором і виконавцем практичного впровадження одержаних наукових і практичних результатів дослідження.

Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише положення та ідеї, які належать автору.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати, висновки та пропозиції роботи оприлюднені та отримали схвалення на 15 науково-практичних конференціях:

- міжнародних: «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (м. Київ, 2016 р., 2017 р.), «Міжрегіональне співробітництво в національному та міжнародному вимірах: Десяті ювілейні регіональні та муніципальні читання» (м. Тернопіль, 2016 р.), «Шістнадцяті економіко-правові дискусії» (м. Львів, 2017 р.), «Економіка і менеджмент 2017: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (м. Дніпро, 2017 р.), «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» (м. Одеса, 2017 р.), «Економічне зростання як складова ресурсного забезпечення економіки країни» (м. Дніпро, 2017 р.), «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки XVI» (м. Київ, 2017 р.), «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та управління в Україні та світі» (м. Полтава, 2017 р.), «Двадцять перші економіко-правові дискусії» (м. Львів, 2017 р.), «Розвиток сучасних міжнародних економічних відносин: фінансово-економічні та соціальні чинники» (м. Одеса, 2018 р.), «Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління» (м. Київ, 2018 р.);

- всеукраїнських: «Моделювання та прогнозування економічних процесів» (м. Київ, 2016 р.), «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (м. Київ, 2017 р.), «Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (м. Хмельницький, 2017 р.), «Національна економіка України в умовах європейської інтеграції» (м. Дніпро, 2017 р.).

Публікації. За матеріалами дисертаційної роботи здійснено 22 наукові публікації загальним обсягом 5,86 друк. арк. (особисто автору належить 4,36 друк. арк.), у т. ч.: 6 статей у фахових виданнях (з них 1 стаття – у науковому виданні іншої держави, 4 статті – у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття в науковому виданні України, 15 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 210 найменувань, 10 додатків. Основний текст роботи викладено на 183 сторінках, містить 27 таблиць (з них 10 на 15 повних сторінках), 43 рисунки (8 на повних сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі подано загальну характеристику дисертаційної роботи, обґрунтовано її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну й практичне значення роботи, наведено дані щодо апробації отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретико-методичні положення інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування**» досліджено економічну сутність та видові відмінності понять інтенсифікації; виділено основні економічні процеси машинобудівного підприємства та обґрунтовано логічну (ієрархічну) підпорядкованість їх інтенсифікації; запропоновано класифікацію типів моделей виробництва за критерієм пріоритетності напрямів інтенсифікації; розроблено методику інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації економічних процесів.

Дослідження тлумачень поняття «інтенсифікація виробництва» дають підстави стверджувати про різноплановість його трактування в економічній літературі. Встановлено, що наукові уявлення про сутність інтенсифікації виробництва можна систематизувати з позицій теорії відтворення, «затратного», «результативного», «технічного» та «комплексного» підходів.

За результатами теоретичного аналізу сутності сучасного виробництва як складної динамічної системи доведено, що сутність інтенсифікації виробництва закладена в його структурі та взаємозв'язку між окремими складовими.

На основі аналізу теоретичних досліджень запропоновано виділяти чотири економічних процеси машинобудівного підприємства, які є ієрархічно підпорядкованими, взаємозв'язаними між собою та взаємозалежними у процесі економічного відтворення: використання ресурсів, виробництво, діяльність, розвиток.

Досліджуючи наукові погляди щодо інтенсифікації як однієї з основних економічних категорій ринкової економіки, яка характеризує якість економічних процесів суб'єкта господарювання (галузі чи підприємства), обґрунтовано, що на сьогодні можна говорити про вихід поняття «інтенсифікація» зі сфери оцінювання міри використання ресурсів підприємства та його поширення для оцінювання міри виконання всіх економічних процесів.

Для поглибленого вивчення сутності економічної категорії «інтенсифікація» проведено логічну систематизацію процесів інтенсифікації, відповідно економічну категорію «інтенсифікація» доцільно деталізувати через сукупність таких понять: «інтенсифікація використання ресурсів», «інтенсифікація виробничого процесу», «інтенсифікація діяльності» та «інтенсифікація розвитку». Інтенсифікація використання ресурсів – це процес зростання напруженості використання живої та уречевленої праці. Інтенсифікація виробничого процесу – це процес підвищення якісного рівня ресурсно-технологічного відтворення через застосування прогресивних методів організації праці. Інтенсифікація діяльності – це процес кількісних та якісних змін у всіх функціональних модулях підприємства та підвищення напруженості їх використання через застосування ресурсоощадних технологій, прогресивних методів управління функціональними модулями. Інтенсифікація розвитку – це процес переходу підприємства у нову якість свого стану завдяки застосуванню інноваційних досягнень, прогресивних методів управління підприємством.

Обґрунтовано, що інтенсифікація розвитку – це інтегральний процес трансформаційних змін на рівні підприємства. Основними інструментами інтенсифікації розвитку підприємства є реалізація тих стратегій розвитку, наслідком яких є зміна якісних параметрів, які характеризують стан підприємства. Схематично логічну структурування процесів інтенсифікації показано на рис. 1.

інтенсифікація використання ресурсів	+ інтенсифікація операцій		
= інтенсифікація процесу	виробничого	+ інтенсифікація функцій	
= інтенсифікація діяльності			+ інтенсифікація потенційних можливостей
= інтенсифікація розвитку			

Рисунок 1 – Складові інтенсифікації розвитку підприємства

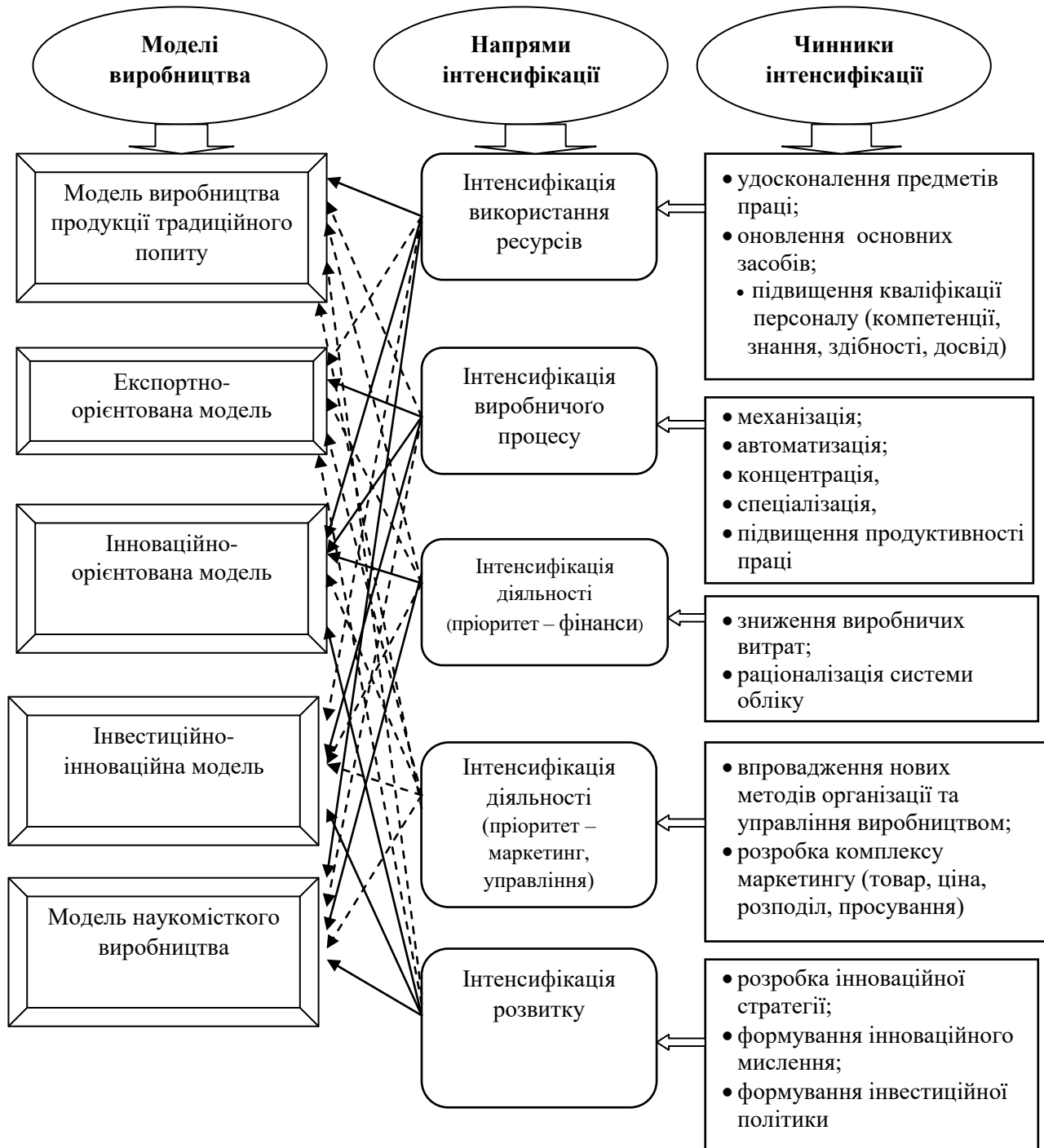
Показано, що кожний вид інтенсифікації відповідає певній моделі виробництва. Розроблено схему взаємозв'язку моделей виробництва, напрямів та чинників інтенсифікації (рис. 2).

Показано, що пріоритетність напрямів інтенсифікації може бути критерієм для визначення типу моделі виробництва:

- модель виробництва продукції традиційного попиту (реалізується через інтенсифікацію використання ресурсів, пріоритетні інструменти інтенсифікації – економія часу та кількості ресурсів);
- експортно-орієнтована модель (реалізується через інтенсифікацію процесу, пріоритет – інтенсифікація виробничого процесу);
- інноваційно-орієнтована модель (реалізується через інтенсифікацію діяльності, пріоритети діяльності – інтенсифікація інноваційної, виробничої, фінансової діяльності);

- інвестиційно-інноваційна модель (реалізується через інтенсифікацію розвитку, пріоритети розвитку – інтенсифікація наукової, інноваційної, виробничої, інвестиційної діяльності);

- модель наукомісткого виробництва (через інтенсифікацію діяльності, пріоритети розвитку – інтенсифікація наукової, виробничої, фінансової діяльності).

Умовні позначки: —————> напрям інтенсифікації належить до пріоритетних;
 - - - - -> напрям інтенсифікації не належить до пріоритетних

Рисунок 2 – Схема взаємозв'язку моделей виробництва, напрямів та чинників інтенсифікації економічних процесів

На основі узагальнення науково-методичних засад оцінювання інтенсифікації з використанням процесного та системного підходів удосконалено теоретико-методичні аспекти оцінювання інтенсифікації через розробку методичного підходу, в основу якого покладено методику інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації економічних процесів (методику ІМОІ), що включає сукупність етапів – факторно-модельний, оціночно-розрахунковий та підсумково-рекомендаційний (рис. 3).

Рисунок 3 – Етапи реалізації методичного підходу до оцінювання інтенсифікації економічних процесів (методичний підхід на основі інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації)

Методика ІМОІ дозволяє здійснити інтегральне оцінювання рівня інтенсифікації будь-якого економічного процесу на основі використання синтезу методів агрегування часткових економічних показників з урахуванням особливостей факторів як економічного процесу, так і впровадженій на підприємстві моделі виробництва. Для кількісного оцінювання інтенсифікації запропоновано використовувати часткові, комплексні та середній показники, розраховані на основі використання сукупності показників фінансово-економічної діяльності підприємств. У методиці ІМОІ запропоновано використовувати процесний та системний підходи для побудови моделі інтенсифікації економічного процесу (процесний підхід – для оцінювання інтенсифікації використання факторів виробництва, системний – для оцінювання інтенсифікації діяльності).

У другому розділі «Дослідження інтенсифікації економічних процесів на машинобудівних підприємствах» проаналізовано сучасний стан розвитку підприємств машинобудування; виділено систему показників для кількісного оцінювання інтенсифікації економічних процесів машинобудівного підприємства; визначено рівень та досліджено тенденції інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування з використанням методики інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації економічних процесів.

На основі аналізу динаміки фінансово-економічних показників та інтенсифікації діяльності машинобудівної галузі за період 2010–2016 рр. встановлено, що в період 2011–2015 рр. у машинобудівному комплексі відбулося обвальне падіння виробництва – на 30,0 % (з 115,9 % у 2011 р. до 85,9 % у 2015 р.), зумовлене стресовими трансформаціями соціально-економічного та політичного середовища; лише у 2016 р. намітився підйом виробництва – темп виробництва складав 102 %. Аргументовано, що підприємства стратегічної машинобудівної галузі на сучасному етапі перебувають на одному із найбільш складних періодів свого існування.

Обґрунтовано вибір часткових показників для оцінювання інтенсифікації виробництва ($ЧПВ_i$), а саме: для оцінювання інтенсифікації трудових ресурсів обрано темпи зміни частки корисного фонду робочого часу у загальній величині фактичного фонду робочого часу у звітному (поточному) періоді щодо базового періоду; для інтенсифікації засобів праці – темпи зміни основних та оборотних засобів; для інтенсифікації виробничих відносин – темпи зміни обсягів споживання галузей, суміжних у ланцюгу формування доданої вартості продукції машинобудування.

У межах застосування процесного підходу запропоновано проводити розрахунок комплексного показника інтенсифікації виробництва для машинобудівної галузі ($KПВ$), використовуючи метод адитивної згортки, де як вагові коефіцієнти обрано частки транзакційних витрат у загальному обсязі виробничих витрат ($ТВ_i$):

$$KПВ = \sum_{i=1}^n ЧПВ_i \times ТВ_i. \quad (1)$$

Встановлено, що динаміка комплексного показника у 2010–2016 рр. є неоднорідною (рис. 4).

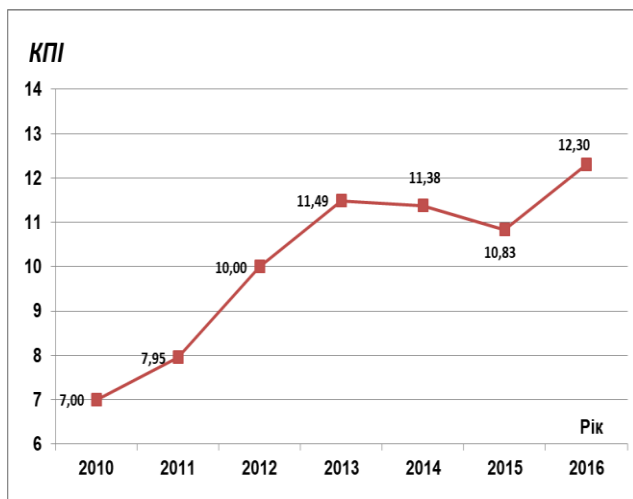

Рисунок 4 – Динаміка комплексного показника інтенсифікації машинобудівного виробництва за 2010–2016 рр.

За результатами дослідження оцінювання інтенсифікації діяльності машинобудівних підприємств доведено, що інтенсифікація діяльності підприємства є функцією інтенсифікації його окремих функціональних модулів: виробничо-технологічного, фінансового, ресурсного, маркетингово-управлінського та інноваційно-інвестиційного. Кількісний вимір інтенсифікації зазначених модулів запропоновано проводити з використанням комплексних показників, обчислених із застосуванням методу таксономічного аналізу на основі обраних часткових показників з використанням статистичної інформації щодо фінансово-господарської діяльності машинобудівних підприємств. Середній показник інтенсифікації діяльності підприємств машинобудування рекомендовано визначати як середнє геометричне комплексних показників відповідних функціональних модулів: виробничо-технологічного, ресурсного, фінансового, маркетингово-управлінського та інноваційно-інвестиційного:

$$СПИ_i = \sqrt[5]{КП_{РФМ_i} \times КП_{ВТФМ_i} \times КП_{ФФМ_i} \times КП_{МУФМ_i} \times КП_{ІІФМ_i}}, \quad (2)$$

де $СПИ_i$ – середній показник інтенсифікації діяльності підприємства в i -му періоді ;

$КП_{ВТФМ_i}$, $КП_{РФМ_i}$, $КП_{ФФМ_i}$, $КП_{МУФМ_i}$, $КП_{ІІФМ_i}$ – відповідно комплексні показники інтенсифікації виробничо-технологічного, ресурсного, фінансового, маркетингово-управлінського та інноваційно-інвестиційного модулів в i -му періоді.

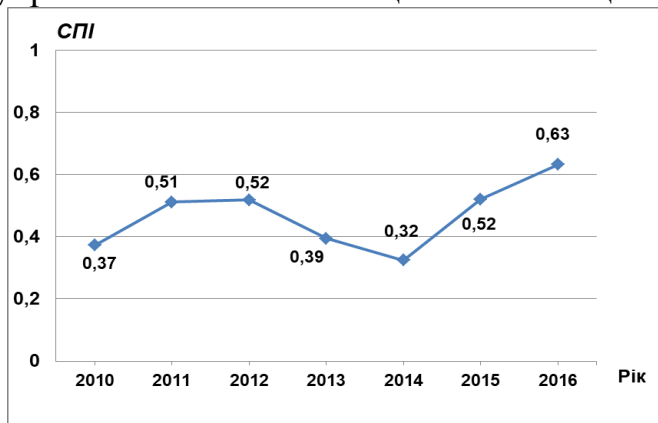

Рисунок 5 – Динаміка середнього показника інтенсифікації діяльності машинобудівної галузі за 2010–2016 рр.

У 2011–2013 рр. спостерігається посилення інтенсифікації виробництва, про що свідчить приріст комплексного показника (максимальний приріст на 25,7 % характерний для 2012 р. порівняно з 2011 р.). У 2014 р. спостерігається частковий спад, а в 2015 р. значення комплексного показника більш значимо знизилось порівняно з попереднім роком (на 4,8 %). Для 2016 р. спадна динаміка змінюється зростанням, тобто можна говорити про тенденцію до стабілізації ситуації.

Встановлено, що характер динаміки середнього показника інтенсифікації діяльності галузі машинобудування (рис. 5) дублює характер динаміки комплексного показника оцінювання інтенсифікації виробництва (рис. 4) та є хвилювим і нестабільним.

На основі аналізу результатів оцінювання інтенсифікації діяльності досліджуваних машинобудівних підприємств встановлено аналогічні

тенденції, характерні для машинобудівної галузі в цілому (рис. 6).

За результатами проведеного дослідження визначено вісім рівнів інтенсифікації діяльності машинобудівних підприємств за отриманими інтервалами середнього показника (критичний, низький, недостатній, задовільний, нормальний, достатній, значний, високий). Встановлено, що найбільша частка значень середнього показника за період 2010–2016 рр. відповідає задовільному рівню інтенсифікації (25,0 %), найнижча – високому рівню (лише 1,4 %); понад 16 % значень відповідають низькому та критичному рівням. Значення середнього показника, які відповідають високому та значному рівню інтенсифікації, спостерігаються у 2015–2016 рр.

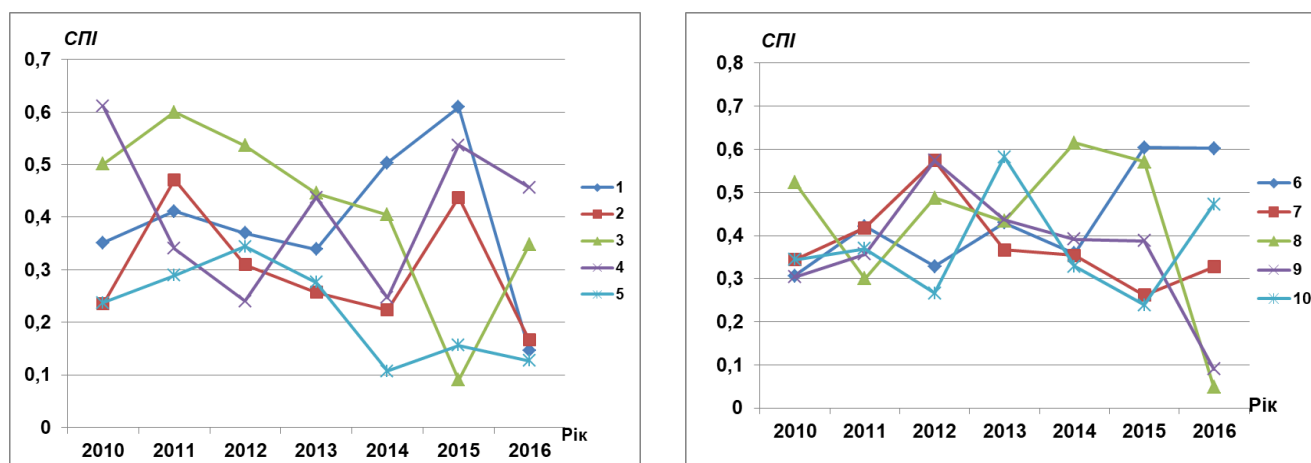

Рисунок 6 – Динаміка середнього показника інтенсифікації діяльності машинобудівних підприємств за 2010 – 2016 рр.: 1 – ПАТ «Мотор Січ»; 2 – ДП «Антонов»; 3 – ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»; 4 – ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод»; 5 – ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод»; 6 – ПАТ «Турбоатом»; 7 – ПАТ «Запоріжтрансформатор»; 8 – ПАТ «Норд»; 9 – ПАТ «Дніпроважмаш»; 10 – Холдингова компанія «Артем»

На основі одержаних результатів встановлено, що серед «великих» підприємств найбільш успішними є ПАТ «Турбоатом», а серед «середніх» – ПАТ «Барський машинобудівний завод» (значення комплексних показників інтенсифікації їх функціональних модулів, а також середнього показника за період 2010–2016 рр. жодного разу не потрапляли в інтервал значень першого (критичного) рівня інтенсифікації). Найбільш проблемним серед підприємств є ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», для якого середній показник інтенсифікації за 2015–2016 рр. набував значень, характерних лише для 1–5 рівня.

Обґрунтовано, що запропонований методичний підхід з використанням методики інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації економічних процесів машинобудівних підприємств дає змогу не тільки оцінити рівень інтенсифікації, але й виявити тенденції подальшого розвитку підприємств, знайти резерви для інтенсифікації чинників діяльності, які є стимуляторами, та вжити заходів щодо нівелювання впливу дестимуляторів.

У третьому розділі «Науково-методичне забезпечення інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування» розвинуто

теоретичні положення інтенсифікації економічних процесів на підприємстві; визначено «золоте правило інтенсифікації»; встановлено пріоритетні чинники та напрями інтенсифікації економічних процесів на машинобудівних підприємствах.

На основі аналізу й узагальнень економічних досліджень розроблено теоретичні положення інтенсифікації економічних процесів на підприємстві, які базуються на засадах логічної (ієрархічної) підпорядкованості процесів інтенсифікації через підтримання пропорцій між інтенсифікацією всіх видів економічних процесів, а саме: використання ресурсів, виробництва, діяльності, розвитку. Структурну схему ієрархічної підпорядкованості інтенсифікації економічних процесів показано на рис. 8.

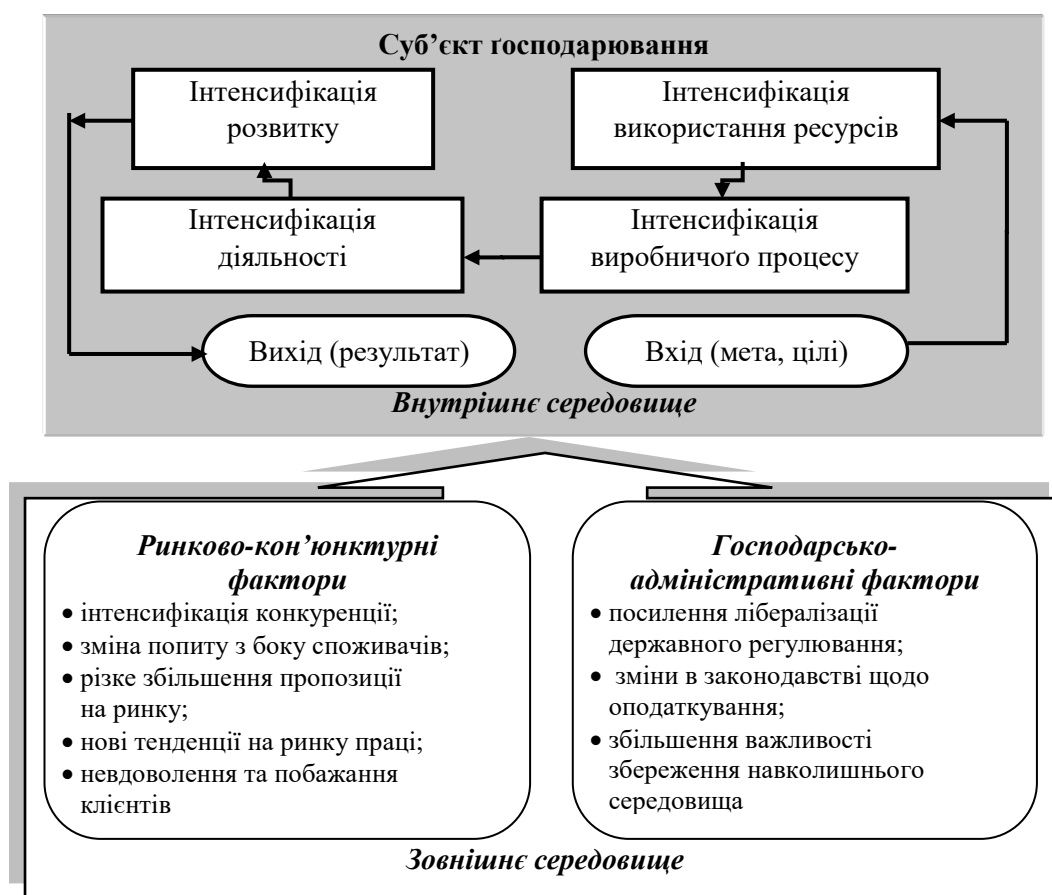

Рисунок 8 – Структурна схема ієрархічної підпорядкованості інтенсифікації економічних процесів

За результатами дослідження обґрунтовано застосування методу «золотого правила інтенсифікації» та визначено його сутність, а саме: інтенсифікація використання ресурсів, яка слугує базисом для інтенсифікації виробничого процесу, повинна мати більш високі темпи зростання; інтенсифікація виробничого процесу є основою для інтенсифікації діяльності підприємства як більш високого рівня ієрархії інтенсифікації; інтенсифікація діяльності створює підґрунтя для найвищого ієрархічного рівня – інтенсифікації розвитку, тобто:

$$T_{IVP} > T_{IVП} > T_{ID} > T_{IP} > 1, \quad (3)$$

де T_{IVP} , $T_{IVП}$, T_{ID} , T_{IP} – відповідно темпи зміни кількісної оцінки інтенсифікації використання ресурсів, виробничого процесу, діяльності та розвитку.

Аргументовано, що «золоте правило інтенсифікації» – це певна економічна модель розвитку підприємства. Порівняння фактичних показників підприємства з цією моделлю дозволяє ідентифікувати динаміку його розвитку як стабільну, якщо співвідношення показників витримується у заданих межах, і як розбалансовану, якщо співвідношення не виконується.

На основі застосування методу кореляційного аналізу (використання рангового коефіцієнта кореляції Спірмена) та матричного підходу (побудова двовимірної матриці позиціонування рівнів інтенсифікаційних процесів) визначено рівні залежності та взаємозв'язку між комплексними та середнім показниками інтенсифікації економічних процесів. Встановлено дев'ять квадрантів матриці позиціонування та дано їх характеристику.

Для кожного рівня ієрархії інтенсифікаційних процесів визначено напрями інтенсифікації. Структуру та зміст етапів визначення рівнів та напрямів інтенсифікації економічних процесів з урахуванням підтримання пропорцій між ними показано на рис. 9.

Рисунок 9 – Структура та зміст етапів визначення рівнів та напрямів інтенсифікації економічних процесів з урахуванням їх ієрархічної підпорядкованості

За результатами проведеного дослідження показано, що найбільша кількість позиціонувань припадає на п'ятий квадрант матриць, якому відповідає нормальний рівень інтенсифікації (значення кількісних показників інтенсифікації перебувають у діапазоні 0,34–0,65). Показано, що у 2010 р. домінували критичний та незадовільний рівні інтенсифікаційних процесів (на 1 та 2 квадрант припадає 59 % позиціонувань за цей рік), а квадранти 7–9 (достатній, значний та високий рівні) взагалі мають нульові показники. Позиціонування підприємств у квадрантах 8–9 спостерігається у 2015–2016 рр. (по 10 % позиціонувань кожного року).

За результатами дослідження встановлено, що найкращі показники динаміки інтенсифікаційних процесів у 2015–2016 рр. мають ПАТ «Барський

машинобудівний завод» (всі позиціонування лише у 9 квадранті), ПАТ «СКФ Україна», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес». Критичний та незадовільний стани інтенсифікаційних процесів характерні для ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», ПАТ «Норд», ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря».

Проведене дослідження дозволило встановити, що «золоте правило інтенсифікації» виконувалося лише тричі – у 2016 р. у діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», Холдингової компанії «Артем» та ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод». Показано, що розбалансування «золотого правила інтенсифікації» відбувається на рівні окремих підприємств досить значимо, тобто не виконується принцип взаємоузгодженості, взаємопов'язаності та взаємовпорядкованості інтенсифікаційних процесів. Міру розбалансування *РЗПІ* запропоновано визначати таким чином: якщо «золоте правило інтенсифікації» виконується повністю, то $РЗПІ = 0$, якщо взагалі не виконується – $РЗПІ = 100\%$; якщо правило виконується частково, то $РЗПІ = 67\%$ (виконується одне співвідношення) або $РЗПІ = 33\%$ (виконуються два співвідношення із правила).

Визначено, що ситуація щодо впровадження інтенсифікаційних процесів у машинобудівній галузі досить невизначена – на різних підприємствах перевага віддається якомусь певному напрямку інтенсифікації.

Обґрунтовано, що «золоте правило інтенсифікації» є показником рівня інтенсифікації економічних процесів та тенденцій динаміки його розвитку.

Проведене дослідження дозволило виокремити чинники та пріоритетні напрями інтенсифікації економічних процесів. Визначено пріоритетні напрями інтенсифікації використання ресурсів (раціоналізація використання ресурсів; запровадження системи ощадливого використання ресурсів; модернізація обладнання), інтенсифікації виробничого процесу (ресурсно-технологічне відтворення; запровадження ресурсоощадних технологій, системи ощадливого виробництва), інтенсифікації діяльності (оптимізація ліквідності підприємства; удосконалення процесів і методів управління; удосконалення збутової політики, активізація інноваційної діяльності), інтенсифікації розвитку (інтенсифікація інноваційно-інвестиційної складової діяльності, застосування кластерного підходу до організації виробництва).

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-практичного завдання щодо подальшого розвитку теоретичних положень, методичних підходів та практичних засад інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування. Отримані науково-теоретичні та практичні результати дозволяють зробити такі висновки:

1. На основі аналізу й узагальнень теоретичних та науково-методичних економічних досліджень встановлено, що інтенсивний спосіб господарювання на машинобудівних підприємствах потребує нових підходів до його удосконалення, які відповідають сучасним економічним реаліям діяльності машинобудівної галузі. Запропоновані теоретичні положення інтенсифікації економічних процесів на

підприємствах машинобудування базуються на засадах логічної (ієрархічної) підпорядкованості процесів інтенсифікації: інтенсифікація використання ресурсів – інтенсифікація виробничого процесу – інтенсифікація діяльності – інтенсифікація розвитку. Розроблено структурну схему ієрархічної підпорядкованості інтенсифікації економічних процесів.

2. За результатами узагальнень наукових підходів до трактування сутності поняття «інтенсифікація виробництва» запропоновано розширити економічний термінологічний апарат, доповнивши наявну систему понять інтенсифікації такими поняттями: «інтенсифікація використання ресурсів» як процес зростання напруженості використання живої та уречевленої праці; «інтенсифікація виробничого процесу» як процес підвищення якісного рівня ресурсно-технологічного відтворення; «інтенсифікація діяльності» як процес якісних змін усіх функціональних модулів підприємства та підвищення напруженості їх використання; «інтенсифікація розвитку» як процес переходу підприємства на якісно вищий рівень через застосування досягнень інновацій, ресурсощадних технологій, прогресивних методів організації праці та управління, кластерного підходу до організації виробництва з метою підвищення конкурентоспроможності продукції.

3. На підставі проведеної логічної структуризації інтенсифікації економічних процесів запропоновано проводити систематизацію моделей виробництва на машинобудівних підприємствах за таким критерієм класифікації, як пріоритетність напрямів інтенсифікації діяльності підприємства. Виділено такі типи моделей виробництва: модель виробництва продукції традиційного типу (пріоритет – інтенсифікація використання ресурсів), експортно-орієнтована модель (пріоритет – інтенсифікація виробничого процесу), інноваційно-орієнтована модель (пріоритет – інтенсифікація інноваційної, виробничої, фінансової діяльності), інвестиційно-інноваційна модель (пріоритет – інтенсифікація наукової, інноваційної, виробничої, інвестиційної діяльності), модель наукомісткого виробництва (пріоритет – інтенсифікація наукової, виробничої, фінансової діяльності). Розроблено схему взаємозв'язку моделей виробництва, напрямів та чинників інтенсифікації.

4. За результатами узагальнення теоретичних засад оцінювання інтенсифікації поглиблено та доповнено науково-методичні положення оцінювання інтенсифікації економічних процесів машинобудівних підприємства через розробку методичного підходу, основу якого становить методика ІМОІ, яка включає сукупність етапів, що дозволяють здійснити інтегральне оцінювання рівня інтенсифікації економічного процесу на основі використання синтезу методів агрегування часткових економічних показників з урахуванням особливостей факторів як економічного процесу, так і використовуваної на підприємстві моделі виробництва. Відповідно до запропонованої методики ІМОІ оцінювання інтенсифікації здійснюється з використанням процесного та системного підходів і включає три етапи: факторно-модельний, оціночно-розрахунковий та підсумково-рекомендаційний.

5. За результатами застосування запропонованої методики ІМОІ з урахуванням наявної статистичної інформації щодо фінансово-господарської

діяльності машинобудівних підприємств обґрунтовано вибір часткових, комплексних та середнього показників для оцінювання інтенсифікації виробництва в машинобудівній галузі та діяльності підприємств машинобудування. Встановлено, що для двадцяти досліджуваних машинобудівних підприємств загальною тенденцією динаміки середнього показника інтенсифікації діяльності за період 2010–2016 рр. є нестабільність і хвилювий характер з періодами спаду і підйому.

З метою своєчасного діагностування проблемних станів і формування комплексу необхідних дій на основі проведених розрахунків з використанням розробленої методики ІМОІ виділено вісім рівнів інтенсифікації залежно від інтервалів значень середнього показника інтенсифікації: «критичний», «низький», «недостатній», «задовільний», «нормальний», «достатній», «значний», «високий». Показано, що найбільша частка значень середнього показника за період 2010–2016 рр. відповідає задовільному рівню інтенсифікації (25,0 %), найнижча – високому рівню (1,4 %); понад 16 % значень відповідають низькому та критичному рівням. Значення середнього показника, які відповідають високому та значному рівням інтенсифікації, спостерігаються саме у 2015–2016 рр., що свідчить про намічені позитивні тенденції.

6. Проведене дослідження дозволило визначити метод «золотого правила інтенсифікації», який показує, що економічне зростання підприємства відбувається тільки тоді, коли буде дотримуватися взаємопов'язане і взаємоузгоджене зростання кількісних показників інтенсифікаційних процесів, а саме: інтенсифікація використання ресурсів, яка слугує базисом для інтенсифікації виробничого процесу, повинна мати більш високі темпи; інтенсифікація виробничого процесу є основою для інтенсифікації діяльності підприємства як більш високого рівня ієрархії інтенсифікації; інтенсифікація діяльності створює підґрунтя для найвищого ієрархічного рівня – інтенсифікації розвитку. Обґрунтовано, що «золоте правило інтенсифікації» є показником рівня інтенсифікаційних процесів господарюючого суб'єкта та тенденцій динаміки його розвитку, а також підґрунтям для визначення чинників та напрямів інтенсифікації економічних процесів.

7. На основі застосування методу кореляційного аналізу (використання рангового коефіцієнта кореляції Спірмена) та матричного підходу (побудова двовимірної матриці позиціонування рівнів інтенсифікаційних процесів) визначено рівні залежності та взаємозв'язку між показниками інтенсифікації економічних процесів, які виконуються функціональними модулями підприємства.

8. На основі аналізу визначених рівнів інтенсифікації економічних процесів машинобудівних підприємств та розрахованої міри розбалансування «золотого правила інтенсифікації» встановлено чинники та пріоритетні напрями інтенсифікації. Реалізація рекомендованих заходів передбачає: для інтенсифікації використання ресурсів – раціоналізацію використання ресурсів і підвищення ресурсовіддачі, запровадження системи ощадливого використання ресурсів, придбання високопродуктивних машин і устаткування, модернізацію обладнання; для інтенсифікації виробничого процесу – ресурсно-технологічне відтворення, запровадження ресурсоощадних технологій, системи ощадливого виробництва,

підвищення інтенсивного використання виробничих ресурсів; для інтенсифікації діяльності – оптимізацію ліквідності підприємства, витрат на виробництво, удосконалення процесів і методів управління, збутової політики (просування продукції на ринок, взаємодія зі споживачами, організація збутової діяльності), активізацію інноваційної діяльності; для інтенсифікації розвитку – активізацію інноваційно-інвестиційної складової діяльності, що супроводжується технічним переозброєнням, нововведеннями, застосуванням кластерного підходу до організації виробництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Марченко В. М., Покровська Н. М. Системний підхід до оцінювання інтенсифікації машинобудівного виробництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. Вип. 3. С. 35–42. (0,53 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,26 друк. арк.: розкрито сутність методичного підходу до оцінювання інтенсифікації на основі системного підходу, досліджено динаміку показників інтенсифікації).

Статті в наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

2. Покровська Н. М. Економічна сутність поняття «інтенсифікація виробництва». *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2015. Вип. 12. С. 224–232. (Міжнародна індексація: РІНЦ, Index Copernicus, Global Impact Factor (GIF), Academic Resource Index (ResearchBib), Directory of Research Journal Indexing (DRJI), Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD), Scientific Indexing Services (SIS)). (0,50 друк. арк.).

3. Марченко В. М., Покровська Н. М. Оцінювання інтенсифікації діяльності підприємств машинобудування: прикладний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16. Ч. 2. С. 15–21. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (0,61 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,30 друк. арк.: визначено рівні інтенсифікації діяльності машинобудівних підприємств, обґрунтовано напрями інтенсифікації функціональних модулів).

4. Марченко В. М., Покровська Н. М. Методологічні аспекти оцінювання інтенсифікації машинобудівного виробництва. *Бізнес Інформ*. 2017. Вип. 12. С. 269–275. (Міжнародна індексація: Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Російський індекс наукового цитування, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database та інші). (0,64 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,32 друк. арк.: проведено аналіз методичних засад оцінювання інтенсифікації, визначено етапи застосування методики інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації виробництва).

5. Марченко В. М., Покровська Н. М. Економічна сутність та видові відмінності понять інтенсифікація. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2017. Вип. 3. Т. 2. С. 89–97. (Міжнародна індексація: Index Copernicus). (0,63 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,31 друк. арк.:

узагальнено наукові підходи до тлумачення поняття «інтенсифікація виробництва», запропоновано систематизацію моделей виробництва).

Статті в наукових виданнях інших держав

6. Marchenko V. M., Pokrovskaya N. M. Conceptual principles for activation of intensification processes at the mechanical engineering enterprises. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2017. V(25). I.: 147. P. 10–14. (*Угорщина*). (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Global Impact Factor (GIF) Inno Space Scientific Journal Impact Factor, ISI (International Scientific Indexing) Impact Factor, Directory of Research Journal Indexing, Ulrichs Web Global Serials Directory, Union of International Associations Yearbook, SCRIBD, Academia.edu). (0,41 друк. арк.). (Особистий внесок – 0,20 друк. арк.: запропоновано «золоте правило інтенсифікації» машинобудівних підприємств та розкрито його сутність).

Статті в інших наукових виданнях України

7. Покровська Н. М. Машинобудування України: сучасний стан та тенденції розвитку. *Альманах науки*. 2018. № 3 (12). С. 15–19. (0,39 друк. арк.).

Матеріали науково-практичних конференцій

8. Покровська Н. М. Методологічні аспекти оцінювання інтенсифікації виробництва. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* : матеріали XV Міжнар. конф., 16 листопада 2016 р. Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2016. С. 213. (0,08 друк. арк.).

9. Покровська Н. М. Аналіз фінансового стану підприємств машинобудівної галузі. *Міжрегіональне співробітництво в національному та міжнародному вимірах : Десяті ювілейні регіональні та муніципальні читання* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 жовтня 2016 р. Тернопіль : Крок, 2016. С. 215–218. (0,17 друк. арк.).

10. Покровська Н. М. Оцінка інтенсифікації міжгалузевих виробничих відносин машинобудівної галузі. *Шістнадцяті економіко-правові дискусії* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15 березня 2017 р. Львів : Наукова спільнота, 2017. С. 33–36. (0,17 друк. арк.).

11. Марченко В. М., Покровська Н. М. Методологічні аспекти оцінювання інтенсифікації машинобудівного виробництва. *Моделювання та прогнозування економічних процесів* : матеріали X Наук.-практ. конф., 7–9 грудня 2016 р. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2016. С. 108–111. (0,15 друк. арк.). (Особистий внесок автора – 0,07 друк. арк.: розроблено методичний підхід до оцінювання інтенсифікації виробництва з позиції процесного підходу).

12. Покровська Н. М. Оцінка рівня інтенсифікації машинобудівного виробництва як системи. *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність* : матеріали XIII (XXV) Всеукр. наук.-практ. конф. до 25-річчя ф-ту менеджменту та маркетингу, 16–17 березня, 2017 р. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017. С. 115–116. (0,11 друк. арк.).

13. Покровська Н. М. Аналіз чинників інтенсифікації виробництва в машинобудуванні. *Економіка і менеджмент 2017: перспективи інтеграції та*

інноваційного розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 23–24 березня 2017 р. Дніпро : Дніпро Біла К. О., 2017. Т. 6. С. 68–71. (0,14 друк. арк.).

14. Покровська Н. М. Структуризація економічної категорії «інтенсифікація виробництва». *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 жовтня 2017 р. Одеса : ОНАХТ, 2017. С. 177–181. (0,24 друк. арк.).

15. Покровська Н. М. Чинники інтенсифікації виробничого процесу на машинобудівних підприємствах. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. мол. вчених та студ., 15 листопада 2017 р. Хмельницький : ХНУ, 2017. Т. 2. С. 155–157. (0,18 друк. арк.).

16. Покровська Н. М. Прикладні аспекти оцінювання інтенсифікації на машинобудівних підприємствах. *Економічне зростання як складова ресурсного забезпечення економіки країни* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 листопада 2017 р. Дніпро : НО «Перспектива», 2017. С. 51–54. (0,17 друк. арк.).

17. Покровська Н. М. Інтенсифікація маркетингового функціонального модуля підприємства як фактор стійкого розвитку. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки XVI* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22 листопада 2017 р. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2017. С. 63–64. (0,08 друк. арк.).

18. Покровська Н. М. Інтенсифікація як детермінанта розвитку машинобудівних підприємств. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів та управління в Україні та світі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 14 листопада 2017 р. Полтава : ЦФЕНД, 2017. С. 78–79. (0,12 друк. арк.).

19. Покровська Н. М. Напрями інтенсифікації використання ресурсів в машинобудуванні. *Двадцять перші економіко-правові дискусії* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 31 жовтня 2017 р. Львів. URL : <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-2063/>. (0,14 друк. арк.).

20. Покровська Н. М. Напрями інтенсифікації машинобудівного виробництва. *Національна економіка України в умовах європейської інтеграції* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 19–20 жовтня 2017 р. Дніпро : НМетАУ, 2017. С. 542–545. (0,11 друк. арк.).

21. Покровська Н. М. Інноваційна діяльність машинобудівних підприємств: пріоритетні напрями інтенсифікації. *Розвиток сучасних міжнародних економічних відносин: фінансово-економічні та соціальні чинники* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 2 березня 2018 р. Одеса : ОНУ, 2018. С. 70–73. (0,17 друк. арк.).

22. Покровська Н. М. Сутність «золотого правила інтенсифікації» економічних процесів в машинобудуванні. *Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління* : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. студ., аспірантів і мол. вчених, присвяченій до 120-річчя КПІ ім. Ігоря Сікорського, 27–28 березня 2018 р. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2018. С. 30–32. (0,12 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Покровська Н. М. Інтенсифікація економічних процесів на підприємствах машинобудування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України, Київ, 2018.

Дисертаційна робота присвячена поглибленню теоретико-методичних засад та наданню практичних рекомендацій щодо вибору напрямів та чинників інтенсифікації економічних процесів на підприємствах машинобудування.

На основі узагальнень наукових підходів до трактування сутності поняття «інтенсифікація виробництва» доповнено відому систему понять інтенсифікації поняттями «інтенсифікація використання ресурсів», «інтенсифікація виробничого процесу», «інтенсифікація діяльності», «інтенсифікація розвитку». Удосконалено теоретичні, методичні аспекти оцінювання інтенсифікації через розробку методики інтегрально-модельного оцінювання інтенсифікації економічних процесів та проведено її практичну апробацію для машинобудівних підприємств.

Розроблено структурну схему ієрархічної підпорядкованості інтенсифікації економічних процесів. Визначено «золоте правило інтенсифікації», яке є показником рівня інтенсифікаційних процесів господарюючого суб'єкта. Обґрунтовано вибір пріоритетних чинників інтенсифікації на основі аналізу міри розбалансування «золотого правила інтенсифікації».

Розроблено схему взаємозв'язку моделей виробництва, напрямів та чинників інтенсифікації.

Ключові слова: інтенсифікація, економічний процес, машинобудування, «золоте правило інтенсифікації», модель виробництва, діяльність, розвиток.

АННОТАЦИЯ

Покровская Н. М. Интенсификация экономических процессов на предприятиях машиностроения. - Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). - Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского» МОН Украины, Киев, 2018.

Диссертация посвящена углублению теоретико-методических основ и предоставлению практических рекомендаций по выбору направлений и факторов интенсификации экономических процессов на предприятиях машиностроения.

На основе обобщения научных подходов к трактовке сущности понятия «интенсификация производства» дополнена существующая система понятий интенсификации понятиями «интенсификация использования ресурсов», «интенсификация производственного процесса», «интенсификация деятельности»,

«интенсификация развития». Усовершенствованы теоретические, методические аспекты оценки интенсификации путем разработки методики интегрально-модельного оценивания интенсификации экономических процессов и проведена ее практическая апробация для машиностроительных предприятий.

Разработана структурная схема иерархической подчиненности интенсификации экономических процессов. Определено «золотое правило интенсификации», которое является показателем уровня процессов интенсификации субъекта хозяйствования. Обоснован выбор приоритетных факторов интенсификации на основе анализа степени разбалансировки «золотого правила интенсификации».

Разработана схема взаимосвязи моделей производства, направлений и факторов интенсификации.

Ключевые слова: интенсификация, экономический процесс, машиностроение, «золотое правило интенсификации», модель производства, деятельность, развитие.

ABSTRACT

Pokrovska N. M. Intensification of economic processes at the machine-building enterprises. – Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation for the scientific degree of candidate of economic sciences (for the Ph.D.), specialty 08.00.04 – Economics and Company Management (with respect to economic activity). – National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Kyiv, 2018.

The thesis is dedicated to the deeper understanding of theoretic and methodological grounds and provides practical recommendations on how to chose directions and factors for the intensification of economic processes at the mechanical engineering enterprises. Pursuant to the results of theoretical economic studies, it is proposed to outline four economic processes of a mechanical engineering enterprise which are hierarchically subordinated, interconnected and interdependent in the course of economic reproduction: use of resources, production, activities, development.

It is proposed to structure of intensification according to a designation criterion of its main components (functional structuring) and to expand the economic terminological apparatus by supplementing the existing system of concepts related to the intensification with such concepts as the intensification of the use of resources, intensification of the production process, intensification of activities, intensification of development.

The author substantiates the use of priority directions of the intensification as a criterion for determining the type of production model (traditional on-demand products manufacturing model, export-oriented model, innovation-oriented model, innovative investment model, science-intensive production model). A scheme showing the interconnection of production models, intensification directions and factors is developed.

A method of integral and model evaluation of intensification of economic processes is developed. It includes a set of stages: factoring and modelling, evaluation and calculation, and conclusions and recommendations. The author proves that this method allows evaluating the level of intensification of any economic process by using the synthesis of methods for aggregating partial economic indicators taking into account

the specifics of factors for both an economic process and a production model used by an enterprise.

It is proposed to use a process approach to build a model of production intensification. It is recommended to calculate an integral indicator to evaluate the production intensification in the mechanical engineering industry by using the additive convolution method.

Pursuant to the results of the use of the system approach when applying the method of integral and model evaluation of the intensification of economic processes, it has been shown that the intensification of enterprise activity is a function of the intensification of its individual functional modules: production and technology, finances, resources, marketing and management, innovations and investments. A quantitative measuring of the intensification of these modules is proposed to be carried out using compound indicators calculated with the taxonomic analysis method. It is recommended to calculate an integral indicator of intensification of activities of the mechanical engineering enterprises as the geometric mean of compound indicators of the corresponding functional modules. The author has analyzed the results of the evaluation of the intensification of activities of mechanical engineering enterprises.

This paper studies theoretical principles of the intensification of economic processes at an enterprise based on the principles of logical (hierarchical) subordination of intensification processes by keeping proportions between the intensification of all types of economic processes. It provides the definition of the "golden rule of intensification" which indicates the level of intensification processes of the economic agent. The priority directions of intensification are substantiated on the basis of the analysis of the intervals of evaluation of the levels of intensification of economic processes of an enterprise and the degree of imbalance of the "golden rule of intensification".

Key words: intensification, economic process, mechanical engineering, golden rule of intensification, production model, activity, intensification level.

ПОКРОВСЬКА НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДУВАННЯ

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ДК № 5354 від 25.05.2017 р.
просп. Перемоги, 37, 03056, м. Київ

Підп. до друку _____ 2018. Формат 60х84^{1/16}. Папір офс. Гарнітура Times.
Спосіб друку – ризографічний. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,98. Наклад 100 пр.
Зам. № _____.

Видавництво «Політехніка» КПІ ім. Ігоря Сікорського
вул. Політехнічна, 14, корп. 15
03056, м. Київ тел. (044) 204-81-78